

Azem Kožar¹

INCORPORATION OF THE ARCHIVE SERVICE AND ARCHIVISTS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN INTERNATIONAL ARCHIVISTIC TRENDS (1995-2021)

ABSTRACT

For the development of archival science, the appropriate transfer of archival knowledge from more developed to less developed countries of the world is of great importance, in order to successively apply and improve their archival scope. Although it is necessary for these flows to be two-way, it is quite understandable that less archivally developed environments have a far greater need to incorporate modern international archival scopes into their archival systems and activities, that is, to consistently apply international archival norms and standards as a sublimato of achieved scientific achievements.

In the past two and a half decades (1995–2021), the newly structured archival service of Dayton Bosnia and Herzegovina tried to incorporate itself into the international flows of archival knowledge, precisely in the manner of a two-way flow of knowledge: from the world to Bosnia and Herzegovina and from Bosnia and Herzegovina to the world. The intention of the author of this contribution is to point out, using some concrete examples, the character, scope and importance of such an approach primarily to the development of Bosnian archival studies, but also to its efforts to contribute to the improvement of archival theory and practice at the international level.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Slovenia, Croatia, Serbia, archival science, archival knowledge, archival service, archivists, archival gatherings, professional and scientific literature, archival journals.

INCORPORAZIONE DEL SERVIZIO ARCHIVISTICO E DEGLI ARCHIVISTI DELLA BOSNIA-ERZEGOVINA NELLE TENDENZE ARCHIVISTICHE INTERNAZIONALI (1995-2021)

ABSTRACT

Per lo sviluppo della scienza archivistica, è di grande importanza l'appropriato trasferimento delle conoscenze archivistiche dai paesi più sviluppati a quelli meno sviluppati del mondo, al fine successivamente di applicare e migliorare la loro portata archivistica. Sebbene sia necessario che questi flussi siano bidirezionali, è abbastanza comprensibile che gli ambienti meno sviluppati dal punto di vista archivistico abbiano una necessità molto maggiore di incorporare ambiti archivistici internazionali moderni nei loro sistemi e attività archivistiche, vale a dire, applicare in modo coerente le norme archivistiche internazionali e standard come sublimato delle conquiste scientifiche raggiunte. Negli ultimi due decenni e mezzo (1995-2021), il servizio archivistico di Dayton Bosnia-Erzegovina, recentemente strutturato, ha cercato di inserirsi nei flussi internazionali della conoscenza archivistica, proprio nel modo un flusso bidirezionale di conoscenza: dal

¹ Azem Kožar, Prof. ddr., PU „Arhiv za registraturnu, arhivsku i dokumentarnu građu u privatnom vlasništvu“ Tuzla, Put Križani, broj 261, 75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina, prof. na študijskih programih Arhivstike na AMEU, e-mail: kozar.azem@bih.net.ba

mondo alla Bosnia Erzegovina e dalla Bosnia Erzegovina al mondo. L'intenzione dell'autore di questo contributo è di sottolineare, utilizzando alcuni esempi concreti, il carattere, la portata e l'importanza di un tale approccio principalmente per lo sviluppo degli studi archivistici bosniaci, ma anche per i suoi sforzi per contribuire al miglioramento della teoria archivistica e pratica a livello internazionale.

Parole chiave: Bosnia-Erzegovina, Slovenia, Croazia, Serbia, scienza archivistica, conoscenza archivistica, servizio archivistico, archivisti, riunioni archivistiche, letteratura professionale e scientifica, riviste archivistiche.

VKLJUČEVANJE ARHIVSKE SLUŽBE IN ARHIVISTOV BOSNE IN HERCEGOVINE V MEDNARODNE ARHIVSKE TOKOVE (1995-2021)

POVZETEK

Za razvoj arhivistike je velikega pomena ustrezen prenos arhivskega znanja iz razvitejših v manj razvite države sveta, da bi se njihov arhivski obseg uspešno uporabljal in izboljševal. Čeprav je nujno, da so ti tokovi dvosmerni, je povsem razumljivo, da imajo manj arhivsko razvita okolja veliko večjo potrebo po vključevanju sodobnih mednarodnih arhivskih domotov v svoje arhivske sisteme in dejavnosti, torej po dosledni uporabi mednarodnih arhivskih norm in standardi kot sublimat doseženih znanstvenih dosežkov.

V preteklih dveh desetletjih in pol (1995-2021) se je novostrukturirana arhivska služba daytonske Bosne in Hercegovine skušala vključiti v mednarodne tokove arhivskega znanja, prav na način dvosmernega pretoka znanja: od sveta v Bosno in Hercegovino in iz Bosne in Hercegovine v svet. Namen avtorja tega prispevka je na konkretnih primerih opozoriti na značaj, obseg in pomen takšnega pristopa predvsem za razvoj bosanske arhivistike, pa tudi na njena prizadevanja, da prispeva k izboljšanju arhivske teorije. in praksa na mednarodni ravni.

Ključne besede: Bosna in Hercegovina, Slovenija, Hrvaška, Srbija, arhivistika, arhivsko znanje, arhivska služba, archivisti, arhivska zborovanja, strokovna in znanstvena literatura, arhivski časopisi.

INKORPORIRANOST ARHIVSKE SLUŽBE I ARHIVISTA BOSNE I HERCEGOVINE U MEĐUNARODNE ARHIVISTIČKE TOKOVE (1995-2021)

ABSTRAKT

Za razvoj arhivistike od ogromne je važnosti odgovarajući transfer arhivskih znanja iz razvijenijih u manje razvijene zemlje svijeta, kako bi se njihovi arhivistički dometi sukcesivno primjenjivali i unapređivali. Iako je neophodno da ti tokovi budu dvosmjerni, sasvim je razumljivo da manje arhivistički razvijene sredine imaju kudikamo veću potrebu da u svoje arhivističke sustave i aktivnosti inkorporiraju savremene međunarodne arhivske domete, odnosno da dosljedno primjenjuju međunarodne arhivističke norme i standarde kao sublimat ostvarenih naučnih dostignuća.

Novostrukturirana arhivska služba dejtonske Bosne i Hercegovine je u minulom dvoipodecenijskom razdoblju (1995-2021) nastojala da se inkorporira u međunarodne tokove arhivističkih znanja, upravo na način dvosmjernog protoka znanja: iz svijeta prema Bosni i Hercegovini i iz Bosne i Hercegovine prema svijetu. Namjera autora ovoga priloga je da na nekim konkrentnim primjerima ukaže na karakter, obim i značaj takvoga pristupa prvenstveno razvoju bosanskohercegovačke arhivistike ali i njenim naporima da doprinese unapređenju arhivske teorije i prakse na međunarodnoj razini.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, Slovenija, Hrvatska, Srbija, arhivistika, arhivsko znanje, arhivska služba, arhivisti, arhivistički skupovi, stručna i naučna literatura, arhivistički časopisi.*

UVODNE NAPOMENE

Arhivistika je danas, u prvim decenijama 21. stoljeća, uobličena kao cjelovita interdisciplinarna naučna disciplina. Na tim činjenicama se temelje i unapređuju njeni naučni dometi, koji je čine kosmopolitskom i univerzalnom naukom. Među najvažnijim pitanjima se u tome doima način i dinamika transfera arhivističkog znanja među zemljama svijeta: bilo da ga one stvaraju i emituju, ili ga pak apsorbuju i primjenjuju u svojim državnim okvirima. Sučeljavanjem i miješanjem različitih arhivističkih znanja ona se bistre i unapređuju, tako da su savremene tendencije u arhivistici usmjerene na stvaranje naučnih normi čija primjena neće biti ograničena u vremenu i prostoru, već će imati širu (opću) i dugoročnu važnost i značaj (Kožar 2005).

Međunarodni okviri, mogućnosti i potrebe arhivističkog djelovanja, osim organske naučne potrebe koja ne poznaje administrativne granice, normativno su uređeni i stručno-naučno profilirani međunarodnim konvencijama, kao obavezujućim pravnim aktima (UNESCO i dr.), međunarodnim društvenim aktima (ICA-e i dr.), propisima Evropske unije,² bilateralnim državnim sporazumima, te na osnovu svega toga konkretnom saradnjom arhivskih institucija i arhivskih asocijacija. Iole podrobnija analiza svega toga pokazala bi, a o tome su i vršena povremena i parcijalna istraživanja, da međunarodni propisi i praksa nisu savršeni, ali da su prisutna nastojanja (i aktivnosti) za njihovom dogradnjom u skladu sa savremenim tehnološkim razvojem čovječanstva. Međutim, još problematičnija je činjenica što se u okvirima nacionalnih zakonodavstava, posebno zemalja u tranziciji kakva je Bosna i Hercegovina, nedovoljno pažnje posvećuje inkorporiranju općih i posebnih pravnih propisa u sopstvene arhivske propise, norme i standarde, strategije dugoročnog razvoja i konkretne planove i projekte. Zbog toga se, između ostaloga, na razini određenih naučnih disciplina i djelatnosti, kakva je arhivska, te barijere nastoje premostiti pojedinačnim, ostrvskim, postupcima i djelovanjima. U Bosni i Hercegovini su, sa izvjesnim izuzecima, arhivski propisi konzervativni, neki od najvažnijih nisu dograđivani više od dvadeset godina, podzakonski akti su nekompletni i nedostatni, a uz sve to ne postoji ni minimalna njihova harmonizacija.³ Osim stanja arhivske legislative, za cjelovitu elaboraciju ovoga složenog i prevažnog pitanja, neophodno je podrobno istraživanje (teorijsko i pragmatično) velikog broja faktora koji u određenoj mjeri imaju uticaja na oblikovanje sistema u vidu određenih znanja koja pružaju bar neophodnu percepciju o stvarnom stanju stvari. Taj transfer arhivskog znanja, koji bi morao biti dvosmjern, osoben je za svaku nacionalnu (državnu) i arhivsku zajednicu, pa otuda i za Bosnu i Hercegovinu. Umjesto frontalnog pristupa aplikaciji sadržaja ove teme, ovdje su predmetna dva za arhivistiku BiH ključno važna segmenta: pitanje transfera znanja putem arhivske periodike, odnosno putem arhivista, stručnih i naučnih arhivističkih skupova.

TRANSFER ZNANJA PUTEM ARHIVSKIH ČASOPISA

Za bolje razumijevanje ove materije bitno je istaći činjenice da je nakon rata (1995) arhivska mreža, arhivska legislativa i uopće mjesto i uloga arhivske djelatnosti u druš-

² Više vidi: Kožar 1998.

³ Tako npr. Zakon o arhivskoj građi i Arhivu BiH (2001), Zakon o arhivskoj građi Federacije F BiH (2002) kao i više kantonalnih zakona, od donošenja u toku dvadesetak godina nisu mijenjani i dopunjavani, dok je znatno bolje stanje u arhivskom zakonodavstvu Republike Srpske, Tuzlanskog i Sarajevskog kantona. Među pozitivne primjere praćenja međunarodnih stremljenja i prakse je Zakon o arhivskoj djelatnosti Kantona Sarajevo (2016). Alibašić Fideler, A., Čekić, Dž. & Zaimović, H. (2018). Iskorak u boljem prepoznavanju arhiva i arhivske građe u kantonu Sarajevo, *Glasnik arhiva i Arhivističkog udruženja BiH* 48, 92–105, a među primjerima redukcije ustaljenih arhivskih normi o arhivskoj mreži (javni, privatni i specijalni arhivi) su Izmjene i dopune Zakona o arhivskoj djelatnosti TK (2021), kojim su privatni arhivi brisani iz arhivske mreže.

tvu, apsolutno prilagođena dejtonskom ustroju Bosne i Hercegovine, tako da je ista nastajala na više nivoa: za državu Bosnu i Hercegovinu, dva entiteta i deset kantona, te za Brčko distrikt BiH. Nastao je proces reintegracije ove djelatnosti suočen sa svim izazovima normalizacije stanja u postratnom podijeljenom multietničkom bosansko-hercegovačkom društvu. I koliko god da su ti procesi bili složeni i teški, u mnogim segmentima oni još uvijek traju, arhivska djelatnost se izborila za dvije krucijalno važne stvari: za obnovu rada Arhiva BiH kao državne arhivske ustanove i za nastavak rada Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine. Prvo je obnovljen rad Društva (1996) a potom sinergijom struke iz zemlje i UNESCO-a započeo je proces obnove koji je rezultirao donošenjem *Zakona o arhivskoj građi i Arhivu BiH* (2001.).⁴ I Društvo i Arhiv, uz dobrim dijelom sačuvanu arhivističku strukturu, bili su glavne poluge sistema koji se u hodu uobličavao, stasavao i razvijao se u organiziranu arhivsku djelatnost, koja se između ostaloga putem stručne arhivističke periodike uspjela da uključi u međunarodne arhivističke tokove. Međutim, iako su napravljeni značajni iskoraci sve to nije na razini potreba a ni mogućnosti kojima ova djelatnost raspolaže. Arhivska periodika je ogledalo onoga što je postignuto, ali i mnogo čega od onoga što je nedostajuće.

Za pitanja transfera arhivskog znanja ključna je analiza dva najreprezentativnija bosanskohercegovačka arhivska časopisa: *Glasnika arhiva i Društva arhivskih radnika BiH (od 2007. godine Glasnika arhiva i Arhivističkog udruženja BiH)* i *Arhivske prakse*,⁵ a u tretiranom vremenskom intervalu (1995-2021).

Glasnika arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine je najrenomiraniji bosanskohercegovački arhivski časopis, čiji se prvi broj pojavio 1961. godine. Kao glavni razlog za pokretanje ovog časopisa navodi se potreba da se na „dostignutom nivou razvoja arhivske službe raspravlja o svim stručnim pitanjima na stručnom nivou“. Također se kao bitan razlog pokretanja časopisa navodi potreba da se u njemu objavljuju „članci istaknutih naučnih radnika koji bi bili pisani korištenjem arhivske građe iz bosansko-hercegovačkih arhiva“ a sa ciljem da se na taj način „skladno dopunjavaju istorija i arhivistika“ (Rodinid 2007). Kada se ima u vidu činjenica da je tada u bh arhivima radilo svega deset arhivista, da je uslijed nesređenosti i nedostupnosti arhivskog fonda, arhivistika bila „usko grlo“ historiografije, onda su apsolutno razumljiva nastojanja i jednih i drugih, arhivista i historičara, da se pokretanjem ovog časopisa intenziviraju potrebe postojećeg stanja u obje discipline (Isović 1961, 367)⁶. Te potrebe su odlučujuće uticale na strukturu časopisa: *Arhivistika i arhivska služba, Članci i prilozi, Građa, Prikazi i ocjene, Društvene vijesti*, koja je uz manje izmjene ostala do 1995. ali i kasnije sve do posljednjeg objavljenog dvobroja (49/50) 2020. godine.⁷

4 O tranziciji arhivske djelatnosti na području Bosne i Hercegovine i osobenostima arhivske legislative više vidi: Kožar, 2010; Šehović & Čekić 2007; Mačkić 2003; Mačkić 2009, 13–16.

5 O stanju bosanskohercegovačke periodike u ranijem razdoblju vidi: Kožar 2011a.

6 Potreba za tješnjom saradnjom arhivista i historičara konstantno je isticana na svim skupovima arhivista i historičara, pa i na Savjetovanju o istoriografiji Bosne i Hercegovine (1945-1980), održanom u Sarajevu 1980. godine, na kojem je između ostaloga konstatirano: „Pisanje istorije se ne može zamisliti bez dobrih arhiva“. Međutim, kako je vremenom jačala arhivska služba tako su arhivisti i arhivistika preuzimali vodeću ulogu u strukturi *Glasnika*.

7 Od četvrtog broja časopis dobija naziv *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, koji se zadržao sve do 2004, kada je objavljen posljednji 36 broj pod ovim nazivom. Međutim, uslijed promjena organizacione prirode u dejtonskoj BiH, formiranjem Arhivističkog udruženja BiH (AU BiH), časopis izlazi pod nazivom *Glasnik arhiva i AU BiH*. Ovo je urađeno suprotno članu 43 Zakona o arhivskoj građi i Arhivu BiH (2001), tako da AU BiH nije pravni slijednik DAR BiH kako se predstavlja, pa otuda nije mogao nastaviti kontinuitet u izdavanju *Glasnika*. Politike i njoj podobni „stručnjaci“ su i na ovom primjeru postupili protivno pravu i arhivističkoj etici. Više vidi: Kožar 2004.

U cilju stvaranja realne predstave o značaju *Glasnika* za pravilno razumijevanje suštine ove teme, u *Tabeli 1* su dati najznačajniji kvantitativni pokazatelji o njegovom sadržaju u minulih 26 godina izlaženja (1995-2021).

Tabela 1. Pregled broja stranica po sadržajnoj strukturi Glasnika (1995-2021)

Broj izdanja časopisa	Godina izdanja	Broj stranica	Arhivskih članaka	Iz građe	Prikaza	Izvještaja / Vijesti	In Memoriam	Svega priloga
34	1997.	226	15	7	4	1	3	31 ⁸
35	2000.	287	24	1	6	6	3	41 ⁹
36	2004.	258	18	2	3	4	1	28
37/38	2007.	515	34	2	9	4	-	49
39	2009.	336	25	3	6	6	-	42 ¹⁰
40	2010.	314	9	8	9	8	-	34
41	2011.	306	23	5	9	4	-	41
42	2012.	292	11	6	6	4	-	27
43	2013.	378	17	4	7	5	-	33
44	2014.	326	16	5	4	5	-	30
45	2015.	374	18	4	8	5	-	35
46	2016.	280	7	4	6	7	-	24
47	2017.	395	17	5	7	7	4	40
48	2018.	233	9	4	3	2	-	18
49/50	2020.	277	11	8	3	3	3	28
Ukupno: 15 brojeva		4.794	254	68	89	71	14	496

Iz tabele je vidljivo da je u razdoblju od 26 godina izašlo 15 brojeva *Glasnika* (tri broja *Glasnika arhiva i DAR BiH* i 12 brojeva *Glasnika arhiva i AU BiH*), na 4.797 stranica teksta, sa ukupno 496 objavljenih sadržaja po rubrikama, od čega: 254 članka (od kojih su dva prenesena iz drugih časopisa) iz *Arhivistike i arhivske službe*, 68 tekstova *Iz građe*, 89 *Prikaza*, 71 *Izvještaj/Vijesti* i 14 *In memoriam*.

Od najvećeg značaja su bez sumnje tekstovi objavljeni u rubrici *Arhivistika i arhivska služba*, koji čine oko dvije trećine ukupnog sadržaja. Autori su iz Bosne i Hercegovine i nekoliko zemalja okruženja. Radovi autora iz BiH odnose se dominantno na problematiku njene arhivske službe, više su pregledni nego analitički članci, ali su po svojoj strukturi od značaja za razmjenu arhivističkog znanja, posebno u zemljama jugoslavenskog jezičkog područja, mada u svakom prilogu postoje i neophodni prijevodi (abstrakt, ključne riječi i zaključak) na engleski jezik. U svrhu boljeg razumijevanja ovoga kvantitativnoga pregleda sadržaja donosimo podatke u *Tabeli 2* koji sadrže *Pregled broja autora priloga po državama*, iz kojeg je vidljiv odnos priloga autora iz BiH i ostalih zemalja.

8 U ukupan broj objavljenih sadržaja uvršten je i jedan inventar (str. 219–223).

9 U ukupan broj objavljenih sadržaja uvršten je i jedan inventar (str. 219–223).

10 U ukupan broj objavljenih sadržaja uvrštena su i dva članka prenijeta iz drugih časopisa (str. 207–240).

Tabela 2. Pregled broja autora priloga u „Glasniku“ (brojevi 34-50) po državama autora

Redni broj časopisa	Iz Bosne i Hercegovine	Iz ostalih država					Svega priloga
		SLO	HR	SRB	CG	MAĐ	
34	31	-	-	-	-	-	31
35	40	1	-	-	-	-	41
36	28	-	-	-	-	-	28
37/38	49	-	-	-	-	-	49
39	40	1	2	1	-	-	44
40	32	2	-	-	-	-	34
41	38	1	-	2	-	-	41
42	21	4	1	1	-	-	27
43	19	4	5	4	-	1	33
44	21	2	1	5	1	-	30
45	25	1	4	5	-	-	35
46	21	1	2	-	-	-	21
47	36	1	2	1	-	-	40
48	15	-	1	2	-	-	18
49/50	14	-	4	7	1	-	26
Ukupno	430	18	22	28	2	1	501

Kako je iz naznačenog vidljivo ukupno je objavljen 501 autorski tekst, računajući sve u *Tabeli 1* naznačene rubrike časopisa. Najveći broj ih je, prirodno, iz Bosne i Hercegovine – čak 430 a uzevši zbirno iz svih ostalih zemalja 71. Dominiraju radovi arhivista iz Srbije (28), Hrvatske (22) i Slovenije (18), dok su iz Crne Gore dva a iz Mađarske jedan autor. Analizom sadržaja evidentno je da su inostrani arhivisti objavljivali gotovo isključivo u rubrici *Arhivistika i arhivska služba*, u kojoj su objavljena 254 članka. Daljom analizom dolazi se do saznanja da su u toj najvažnijoj rubrici domaći arhivisti objavili 183 rada (254-71=183), čime se komparacijom podataka dolazi do odnosa 72:28 % (domaći i inostrani). A s obzirom na činjenicu da su inostrani autori sa eks jugoslovenskog područja (osim jednog) onda se neminovno nameće zaključak da je *Glasnik* u ovom razdoblju ostao dobrano jugoslovenski sa dominirajućom ulogom bosanskohercegovačkih arhivista. Što se samog sadržaja u ovoj rubrici objavljenih radova tiče, evidentno je, bez namjere da se ulazi u njihov kvalitet i tematiku, da su radovi inostranih autora (posebno onih iz Slovenije i Hrvatske) više okrenuti arhivističkim tokovima i dometima u svojim i (dijelom) evropskim zemljama, a radovi domaćih autora, uz izvjesne izuzetke, uglavnom odslikavaju tranzicijske probleme ove djelatnosti. Značajno je naznačiti činjenicu da su u 15 zadnjih brojeva *Glasnika* objavljeni radovi koji su podnošeni kao izlaganja na godišnjim arhivskim savjetovanjima. U *Glasniku* su objavljeni i radovi sa Drugog (u broju 43) i Trećeg kongresa BH arhivista (u dvobroju 49/50).

Od manjeg značaja za analizu problematike transfera arhivskoga znanja su ostale rubrike *Glasnika*. U rubrici *Iz građe* objavljeno je 68 priloga, pretežno historiografskih tekstova, manje ili više nastalih na osnovu arhivske građe kao historijskog izvora saznanja. Radovi se ponajviše odnose na područje Tuzlanskog kantona (regije sjeveroistočne Bo-

sne) i Bosne i Hercegovine, a autori su uglavnom domaći historičari i arhivisti.¹¹ I rubrika *Prikazi*, u kojoj je objavljeno 89 priloga domaćih autora,¹² uglavnom se bavi prikazima historiografskih i srodnih radova, a znatno manje arhivističkih studija i časopisa, mada ima i takvih priloga. Prikazivani su arhivski skupovi, ali je njima znatno više pažnje posvećeno u rubrici *Izvještaji/Vijesti*, u kojoj je objavljen 71 prilog.¹³ Rubrika *In memoriam* sadrži 14 priloga, neujednačenog pristupa, o preminulim kolegama/icama arhivistima, među kojima su i oni koji su veći dio ili čak cijeli radni vijek posvetili arhivistici.¹⁴

Ovdje treba naznačiti neke pokazatelje koji se tiču stručno-naučnih kvaliteta *Glasnika*. Naime, časopis je indeksiran u The Journal is indexed in C.E.E.O.L. bazu podataka od 45-og broja, tj. zadnjih pet brojeva. U njima je objavljeno 197 priloga u rubrici *Arhivistika i arhivska služba*. Pet radova je kategorizirano kao naučni i to: dva kao *naučni radovi* (autori su arhivisti iz Hrvatske) i tri kao *pregledni naučni radovi* (autori su arhivisti iz Arhiva TK). Kao *stručni radovi* kategorizirano je 188 radova, dva su kategorizirana pod *ostalo* a dva nisu uopće kategorizirana. Nije poznato u kojoj mjeri su provođene naučne procedure i kriteriji, te ko je sve vršio kategorizaciju (kompetentni recenzenti i/ili Redakcija). Redakcija je istog sastava u svih pet brojeva, poslove glavnog i odgovornog urednika obavljala su dvojica arhivista – do 47 broja i u posljednja tri broja. Poslove predsjednika i sekretara Redakcije, lektora, korektora i prevodioca na engleski jezik obavljali su uglavnom isti arhivisti – svi iz Arhiva TK. Da li je i u kojoj mjeri takva podjela poslova uticala na obim i kvalitet *Glasnika*, pitanje je za Izdavača i, naravno, za arhivsku službu, arhiviste, arhive i njihove osnivače.

Sudeći po indeksaciji objavljenih radova u rubrici *Iz građe*, u kojoj su uglavnom svi radovi historiografski, sasvim je drugačije stanje kvaliteta. Naime, od 25 objavljenih radova uglavnom autora iz BiH (od broja 45 do dvobroja 49/50), čak 19 radova je označeno *naučnim* (11 izvornim i 8 preglednim naučnim radovima), a svega šest su *stručni*. S obzirom na sastav Redakcije u kojoj se nalaze dva doktora i jedan magistar historijskih nauka, postavlja se pitanje njene naučne kompetentnosti, mada je u svemu tome najvažnija uloga kompetentnosti recenzenata i recenzentske procedure (ako je uopće i bilo). Međutim, i kada se prihvate sve naznačene ocjene i procjene na planu indeksacije objavljenih članaka u ove dvije rubrike, neminovno se nameće zaključak da je *Glasnik* po kvalitetu prije svega naučno-historiografski a po kvantitetu stručno-arhivistički. Koliko se sve to tiče ličnih ambicija i uticaja uređivačke strukture časopisa a koliko je odraz stanja i potreba bosanskohercegovačke arhivistike i historiografije, tj. konstatacije da je arhivistika na znatno nižoj razini od historiografije, te da joj i dalje „nosi vodu“ kao pomoćna nauka, pitanje je za svestranu naučnu analizu, na osnovu koje bi se došlo do dijagnoze stanja a potom i do bar neke vrste terapije.

Za pravilan dojam o doprinosu *Glasnika* transferu arhivskog znanja, značajno je naznačiti činjenicu da su u 15 zadnjih brojeva u rubrici *Arhivistika i arhivska služba* uglavnom objav-

11 Arhivisti iz inostranstva su u ovoj rubrici objavili pet priloga i to: Balta 2012 (u rubrici *Iz građe*), Šmit & Štrumbl 2013 (u rubrici *Iz građe*), Jurčević & Balta 2014 (u rubrici *Iz građe*), Šmit & Štrumbl 2015 (u rubrici *Iz građe*), Marković 2020 (u rubrici *Iz građe*).

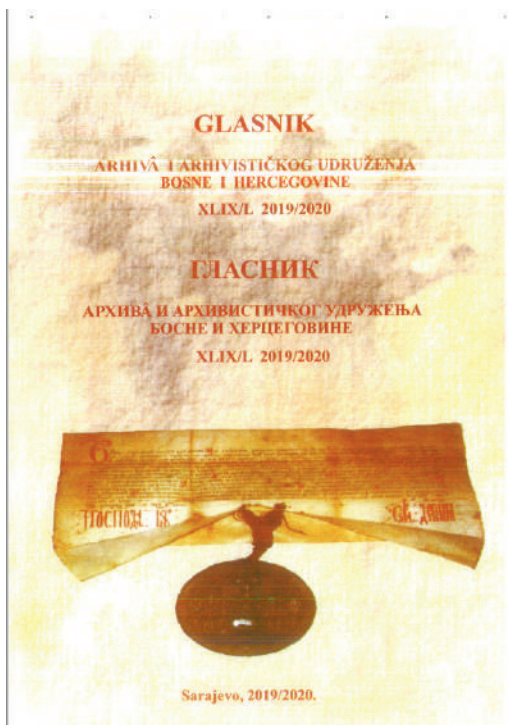
12 Izuzetak je prilog: Dučić 2011 (u rubrici *Prikazi*).

13 Svi prilozi su od domaćih autora, osim: Semlić Rajh 2012 (u rubrici *Vijesti*).

14 Radi se o arhivistima: Dragan (Hasana) Mihaljević (1952-1995) iz Bihaća, Zulfikar Zuko Džankić (1924-1993) iz Mostara, Vladimir Vlado Babić (1929-1992) iz Doboja, Božidar Božo Madžar (1928-2000) iz Sarajeva, Senada Kulenović (1947-2000) iz Sarajeva, Ante Marjanović (1947-2000) iz Sarajeva, Enver Dedo Čengić (1949-2004) iz Sarajeva, Samija Sarić (1935-2017) iz Sarajeva, Čedomir Aladžić (1939-2018) iz Doboja, Milena Gašić (1955-2018) iz Sarajeva, Mili Branković (1939-2018) iz Mostara, Simeuna Jeftić (1956-2018) iz Doboja, Edin Čelebić (1947-2019) iz Mostara, Seada Hadžimehmedagić (1939-2020) iz Sarajeva.

ljeni radovi koji su podnošeni kao izlaganja na godišnjim arhivskim savjetovanjima.¹⁵ Za rubriku *Iz građe* radovi su prikupljeni animacijom autora od strane članova Redakcije, arhiva i arhivista. Većina radova objavljenih u *Prikazima* je nastala inicijativom autora ili animacijom kako bi se određene publikacije, uglavnom historiografske, i njihovi autori predstavile arhivskoj javnosti. Autori priloga u rubrici *Vijesti* su najčešće učesnici događaja o kojima se informiše arhivska javnost, što je dobro. Ono što se kao činjenica treba naznačiti je selektivan pristup, od koga god da je provođen – naravno odgovornost je na Izdavaču, Redakciji i Uredniku, jer se nije polazilo od općeg značaja teme, kompetencija autora, relevantnosti i cjelovitosti informacija itd. Iako se u svemu tome ne može očekivati nivo apsolutne objektivnosti, ipak ostaje dojam, što je tema za sebe, da se na tome moglo puno više uraditi.

Trideset peti (2000) i 49/50 (2019/20) broj Glasnika

U *Glasniku* su objavljeni i radovi sa Drugog (u broju 43) i Trećeg kongresa BH arhivista (u dvobroju 49/50), dok su radovi i drugi materijali sa Prvog kongresa objavljeni u posebnom Zborniku radova.

15 Nakon rata je u organizaciji obnovljenog Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine (predsjednik i sekretar Društva su bili arhivisti iz Arhiva Tuzla), organizirano i uspješno održano 1996. godine Prvo poslijeratno savjetovanje arhivskih radnika Bosne i Hercegovine u Zlaći kod Banovića. Bio je to prvi stručni skup za cijeli prostor Bosne i Hercegovine, održan u ratom podijeljenom bosanskohercegovačkom društvu. Posljedice političkih i nacionalnih podjela su bile prepoznatljive ali nisu bitnije utjecale na rad ovoga skupa arhivista. Drugo poslijeratno savjetovanje bosanskohercegovačkih arhivista održano je 1998. godine u Jablanici, Treće u Bihaću 1999, Četvrto u Olovu 2001, te Peto u Bihaću 2002. godine. Radovi sa ovih savjetovanja objavljeni su u *Glasniku arhiva i DAR BiH*, broj 34 (1997), 35 (2001) i 36 (2004). Nakon toga je, od 2004. organizacijom godišnjih arhivskih savjetovanja (uključujući i tri arhivska kongresa) upravljalo novoosnovano Arhivističko udruženje BiH, a radovi su objavljeni u *Glasniku arhiva i AU BiH* (brojevi 37/38 iz 2007, do broja 49/50 iz 2019/20).

Prvi kongres arhivista BiH održan je na Ilidži od 2. do 4. 11. 2006. godine, i po tematici, broju i kompetentnosti učesnika iz zemlje i inostranstva, te po zaključcima koje je donio, bio je respektabilan arhivistički skup. Kongresu su prisustvovala 192 učesnika, od kojih 35 iz inostranstva (uključujući i neke diplomatske predstavnike), podnijeta su (objavljena) 33 saopćenja od čega 10 od inostranih autora (po dva iz Srbije, Hrvatske, Slovenije, Crne Gore i Kosova).¹⁶ Međutim, pokazalo se ubrzo, da su stajališta i opredjeljenja ovoga arhivističkog skupa u kasnijem radu svjesno ili nesvjesno, planirano ili slučajno, u značajnoj mjeri marginalizirana, između ostalog npr. na način da se na narednom (Drugom) kongresu nije bar predočila informacija (da se i ne govori o analizi) o stepenu realizacije njegovih najvažnijih opredjeljenja.

Drugi kongres arhivista BiH održan je u Bihaću od 5. do 7. juna 2013. godine (umjesto ranije planirane 2010.). Na njemu je izlagalo 17 arhivista, od čega iz BiH svega 4, a iz inostranstva 13 (iz Srbije 5, Hrvatske 4, Slovenije 3 i Mađarske 1), a svi radovi kao i Izvještaj (sa zapisnikom i zaključcima) objavljeni su u *Glasniku* broj 43. Sudeći po broju izlaganja ovaj kongres je apsolutno jugoslovenski, a samo dijelom (23 %) bosanskohercegovački. Ovdje, razumljivo, nije problem u broju izlaganja inostranih arhivista, naprotiv, već je očita manjkavost u broju bosanskohercegovačkih autora, o njihovoj nezainteresiranosti, nepripremljenosti ili nespremnosti da se uhvate u koštac sa problemima svoje struke. Da stanje bude još jasnije, od ta četiri arhiviste, tri su iz Tuzle (Arhiv i DAZ TK) a jedan iz Sarajeva. Ni ovaj skup nije se bavio analizom rezultata od prethodnog (Prvog) kongresa, kao što to nije rađeno ni na redovnim godišnjim savjetovanjima, već se na neki način uvijek počinjalo ispočetka. Ipak, ono što je moglo biti posebno korisno za struku sa ovoga skupa su prilično stručno-naučno usmjereni zaključci. Među njima su posebno vrijedna dva – drugi i treći, koji utvrđuju obavezu donošenja *Strategije razvoja arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine (2014-2020)*, i preuzimanja arhivske građe u nastajanju, „uključujući i arhivsku građu iz ratnog perioda (1992-1995)“. Strategija nije donijeta, o njoj nije nikada ni raspravljano, a sudeći po arhivskoj legislativi ni odnos prema ratnoj arhivskoj građi se nije promijenio.¹⁷

Treći kongres arhivista BiH održan je od 5. do 7. juna 2019. godine u Laktašima. Prema agendi i Izvještaju o radu kongresa podnietog od strane glavnog i odgovornog urednika *Glasnika* broj 49/50 (Sarajevo, 2020, 254-260), na kongresu je podnijeto 26 izlaganja u okviru tri tematske cjeline, od kojih je 7 od strane domaćih (dva iz Tuzle, tri iz Sarajeva i po jedan iz Travnik i Banjaluke) i 19 inostranih arhivista (Srbija 11, Hrvatska 4, Crna Gora 3 i Turska 1). Od tih 26 izlaganja u *Glasniku*, broj 49/50 (rubrika *Arhivistika i arhivska služba*) objavljeno je svega deset članaka (iz Srbije 5, Hrvatske 3 i Crne Gore 2 - str. 7-133), među kojima nije ni jedan iz Bosne i Hercegovine.¹⁸ Kao jedanaesti je objavljen prilog, koji nije bio izlagan na kongresu, arhiviste iz Sarajeva. Pošto se u Izvještaju ne navodi sadržaj moguće (agendom predviđene) diskusije, a ne navode se ni bilo kakvi zaključci, doima se, kada se sve uzme u obzir, da je arhivsku službu i arhiviste BiH zahvatila apatija umjesto entuzijazma koji im je bio važna uzdanica. I ovaj kongres je, kao i prethodni,

16 Više o tome vidi: Prvi kongres arhivista Bosne i Hercegovine 2006.

17 Više vidi: Isić 2013.

18 Arhivska javnost u BiH je ostala uskraćena za sadržaj izlaganja podnietih na kongresu, kako devet inostranih tako i posebno sedam domaćih arhivista. Bilo bi zaista interesantno saznati šta je sve sadržano u naslovu teme „Fragmenti kulturnog dobra“ jednog od bh arhivista itd.? Kakvu to poruku šalju svojim kolegama u susjednim zemljama arhivisti iz BiH kada i najodgovorniji pojedinci iz organa AU BiH (predsjednica, glavni i odgovorni urednik, članovi Redakcije), ostaju nijemi posmatrači svega toga. Ako ima neki objektivni razlog ili neko bolje stručno rješenje, trebala bi da to zna bar stručna arhivistička javnost. Ove činjenice se ne mogu dezavuisati ličnim hvalospjevima pojedinih dužnosnika AU BiH, kakvih je primjera bilo na javnim skupovima, već samo i jedino pregalaštvom i entuzijazmom do znanja koja ovu struku i nauku vuku naprijed. Na tom planu ohrabruju neki sadržaji rada u arhivima Sarajeva i Banjaluke.

apsolutno jugoslovenski, posebno sudeći po (ne)objavljenim priložima. Arhivisti iz susjednih država su iskazali svoju stručnost i privrženost sistemu razmjene znanja, ali je domaća i inostrana javnost ostala uskraćena za stručna promišljanja bh arhivista. Dakle, u ovom slučaju je transfer znanja više jednosmjernan: iz svijeta prema BiH, i to nije ono što treba i smije da se događa. Ova postojeća zbivanja, s obzirom da se radi o arhivskom kongresu, o časopisu dvobroju (za 2019. i 2020), da je nepoznato da li AU BiH i arhivi rade na pripremi i objavljivanju novog broja *Glasnika* (za 2021. i 2022) i dr. asociraju na proces stagnacije arhivske djelatnosti, što će se, razumljivo, negativno odraziti na dalje transfere arhivskog znanja. Podrška arhivista i arhivskih službi susjednih i drugih zemalja je, bar kako sada stvari stoje, jedina garancija da će se započeti procesi kretanja i unapređenja arhivskog znanja nastaviti.

Drugi arhivistički časopis „Arhivska praksa“ pojavio se 1998. godine kao rezultat istoimenog projekta, čiji su pokretači, nosioci i realizatori JU Arhiv Tuzlanskog kantona i Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona (do 2003. to je bilo Društvo arhivskih radnika BiH – Ogranak Tuzla). Projekat je nastao kao rezultat hrabre odluke i velikog entuzijazma malobrojne grupe arhivista Arhiva, u jednom prelomnom (postratnom) periodu u razvoju arhivske djelatnosti BiH, kada je postalo očigledno da je neminovno iznalaziti nova rješenja u traganju za približavanjem stručnih mogućnosti društvenim potrebama.¹⁹ Bilo je to zaokruživanje svega onoga što je i do tada prakticirano, ali i dugoročno osmišljavanje sistematskog rada na svim pitanjima arhivske teorije i prakse na području BiH. To je značilo profiliranje jasne vizije razvoja i unapređenja arhivske struke i nauke, čemu je posebno trebao da doprinese međunarodni karakter Projekta, tako da se putem međunarodnog savjetovanja i stručnog časopisa arhivska znanja miješaju i prelivaju iz arhivistički razvijenijih sredina u tranzicijsko balkansko područje. Ta vizija imala je, pokazalo se to u toku realizacije projekta (1998-2018), puni smisao i ogroman značaj.²⁰

Projekat „Arhivska praksa“ je, kako je već naglašeno, na samom početku fokusiran na dva glavna sadržaja: godišnje arhivsko savjetovanje i časopis (godišnjak) „Arhivska praksa“.²¹ Ovakav pristup je permanentno primjenjivan od početka, tj. od 1998. godine, kada je održano savjetovanje (jednako po redu, što znači da je ovaj Projekat predstavljao nastavak godišnjih arhivističkih skupova održanih sa izvjesnim odstupanjem od 1984. godine) i štampan prvi broj, pa sve do zaključno sa 2018. godinom, kada je također održano međunarodno savjetovanje (trideset i prvo po redu) i štampan 21. broj ovoga časopisa.

19 Pokretači Projekta su, osmišljavajući njegovu ulogu, ciljeve i zadatke, na samom početku njegovog donošenja konstatirali: „Cijeneći svu ozbiljnost trenutka u kojem se kao struka nalazimo, procijenili smo da treba uložiti dodatne napore da se stanje ukupne brige o arhivskoj građi, kao primarnom historijskom izvoru, popravi i unaprijedi. Cijenimo da je to moguće, između ostaloga, održavanjem dobro pripremljenoga temeljnog savjetovanja jednom godišnje – i to svake godine, (...) te pokretanjem posebnoga časopisa čiji sadržaj čine prilozi podnijeti na Savjetovanju, ali i drugi koji se tiču arhivistike i srodnih naučnih disciplina“. (Iz „Uvodnog izlaganja na Savjetovanju „Arhivska praksa 98“, Tuzla, 1998, *Arhivska praksa*, broj 2, Tuzla, 1999., 159-160).

20 O pokretanju, ciljevima i rezultatima ovoga Projekta, savjetovanja i časopisa, a u povodu obilježavanja 30 –te godišnjice savjetovanja i 20-tog broja časopisa, pisali su i govorili mnogi arhivisti a među njima neki od njegovih protagonista. Tako su višegodišnji sudionici, potom članovi i predsjednici Redakcije, te glavni i odgovorni urednici, u povodu objavljivanja 20-og broja, između ostaloga zapisali: „Časopis je pokrenut prije svega iz stručnih i naučnih potreba, sa jasnim i prevashodnim ciljem davanja doprinosa na planu saniranja postratne arhivske službe, te oživljavanja i uvezivanja iste na nacionalnom i međunarodnom planu,“ i na kraju zaključuju „Danas je časopis *Arhivska praksa* respektabilna stručna publikacija prepoznatljiva u svijetu arhivske i historijske nauke“ (Šabotić & Zulić. 2017, 199).

21 Časopis je kategoriziran kao arhivistički (UDK 930.25), te indeksiran u bosanskohercegovačkoj (ISSN- 15-12-5491), evropskoj (CEEOL) i američkoj (EBSCO) bazi.

Potrebe i ciljevi ovoga projekta imale su direktnog uticaja i na samu strukturu časopisa, tako da su ustaljene sljedeće rubrike: *Arhivistika i arhivska služba, Iz drugih časopisa, Iz građe* (od osmog broja, kasnije *Građa, te Članci i građa*), *Prikazi i ocjene, Izvještaji/Vijesti*, koje su uz manja odstupanja u nazivima ostale do zadnjeg 21. broja. U *Tabeli 3* donosimo relevantne kvantitativne pokazatelje o objavljenim prilogima u svim brojevima *Arhivske prakse*.

Tabela 3. Pregled objavljenih priloga u „Arhivskoj praksi“ (br. 1-21) po matičnim državama autora

Red. broj	Godina izdanja	Broj stranica	Arhivskih članaka	Iz građe	Prikaza	Izvještaja / vijesti	In memor.	Svega priloga
1.	1998.	168	16	-	4	1	-	21
2.	1999.	166	14	-	4	5	-	23
3.	2000.	215	19	-	2	8	-	29
4.	2001.	205	16	-	6	7	-	29
5.	2002.	251	21	-	5	2	1	29
6.	2003.	285	33	-	7	2	-	42
7.	2004.	287	26	-	7	1	2	36
8.	2005.	490	29	5	6	6	-	46
9.	2006.	432	25	3	6	6	2	42
10.	2007.	504	32	5	5	5	1	48
11.	2008.	473	34	5	5	10	-	54
12.	2009.	534	37	6	5	7	-	55
13.	2010.	509	36	7	6	7	-	56
14.	2011.	573	34	11	7	9	-	61
15.	2012.	680	42	8	10	6	-	66
16.	2013.	519	32	5	5	6	-	48
17.	2014.	548	34	3	6	8	-	51
18.	2015.	613	33	5	10	9	-	57
19.	2016.	658	38	4	9	7	-	58
20.	2017.	677	32	8	7	5	1	53
21.	2018.	792	38	9	9	5	-	61
Ukupno 21 broj		9.979	621	84	131	122	7	965

Podaci pokazuju da se radi o, sudeći po broju, respektabilnom arhivističkom sadržaju časopisa, sa jasno dominirajućim arhivskim člancima (rubrika I. *Arhivistika i arhivska služba*), brojčano 621 u odnosu na ukupno objavljenih 967 priloga, tj. oko 60%, što po jednom broju časopisa u prosjeku iznosi po oko 30 članaka. Među ovim člancima ubrojani su i prilozi iz rubrike *Iz drugih časopisa*, renomiranih arhivskih časopisa poput *Arhivskog vjesnika*, *Atlantija* i drugih, kojih je bilo po jedan ili dva u svakom broju, što je davalo dodatan značaj čisto arhivističkim sadržajima časopisa.²²

U drugoj rubrici *Iz građe* (odnosno *Građa, Članci i građa*) objavljena su 84 članka u 14 brojeva časopisa. Članci su dominirajuće historiografski, uglavnom nešto većeg obima, tako da bi njenom sadržaju najviše odgovarao naslov *Članci i građa*. Nema sumnje da se radi o vrijednim uglavnom historiografskim radovima, korisnim i sa aspekta arhivistike, mada se postavlja pitanje zašto je ovaj čisto arhivistički časopis ovom rubrikom pretvoren u

²² U ovoj rubrici preneseni su u drugim (inostranim) časopisima objavljeni radovi renomiranih arhivista: Petera P. Klasinca (3 članka), Živane Hedbeli, Natalije Glažar i Zdenke Semlič Rajh - po dva rada, te po jedan članak autora Joze Ivanovića, Azema Kožara, Branka Bubenika, Davorina Eržišnika, Silvije Babić, Nele Kušanić, Branke Molnar, Hrvoja Stančića, Bogdana Florina Popovici, Grupe autora (Ana Garić, Marta Mihaljević, Hrvoje Stančić), Lucije Načinović Prskalo i Ivana Brigovića.

arhivističko-historiografski, sve to u vrijeme kad izlazećih historiografskih časopisa ima značajan broj, a čisto arhivističkih veoma malo. Da li je ovo neka vrsta poltroniranja historiografiji od njene „mlađe sestre“ arhivistike – kako je to bilo u socijalističkom periodu, ili se radi o nekim drugim, moguće i ličnim ambicijama u ovom projektu odgovornih pojedinaca? Koliko je poznato argumenata ima i za jednu i za drugu grupu motiva.

Rubrika *Prikazi* sadrži 131 prilog, znatno više historiografskih nego arhivističkih sadržaja (knjiga, časopisa, zbornika radova i sl.). Prilozi su informativni i korisni i za arhiviste.

Rubrika *Prikazi* sadrži 131 prilog, znatno više historiografskih nego arhivističkih sadržaja (knjiga, časopisa, zbornika radova i sl.). Prilozi su informativni i korisni i za arhiviste i za historičare, ali i za pripadnike drugih srodnih struka i naučnih disciplina. I rubrika *Izveštaji/Vijesti*, koja sadrži 122 priloga, je od velike važnosti za blagovremeno obavješćavanje o sadržajima stručnih i naučnih, domaćih i međunarodnih, skupova, rada na organizaciji i realizaciji Savjetovanja i Časopisa itd. Životna zbilja je nametnula potrebu da se objavi *In memoriam* za sedam bosanskohercegovačkih, uglavnom renomiranih, arhivista, pa se i tim sadržajima obznajuju i razmjenjuju podaci o neimarima ove struke. To ne umanjuje ni činjenica da su, nažalost, stručni i naučni rezultati preminulih koleginica i kolega, ostali uglavnom nevidljivi ili su samo neznatno naznačeni.

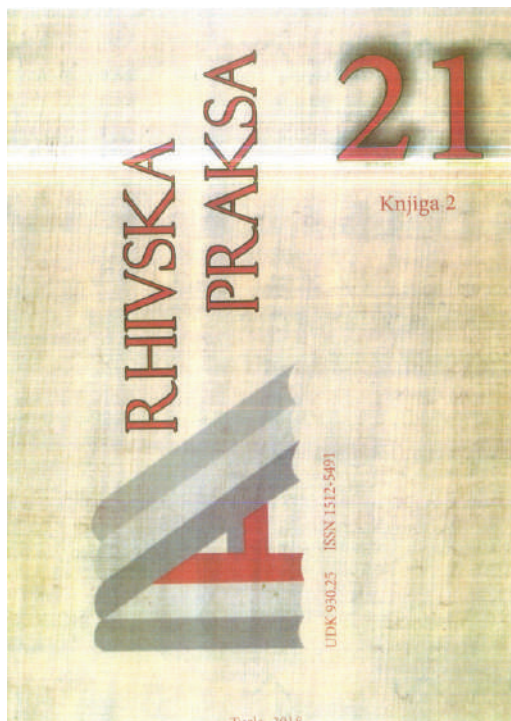
Za bolje razumijevanje u prethodnoj tabeli iznijetih kvantitativnih pokazatelja, posebno kada se radi o saznanjima koja se tiču fluktuacije arhivskog znanja: iz BiH prema svijetu i obrnuto, donosimo, u *Tabeli 4*, podatke o broju autora po državama, koji su objavili svoje priloge u svim brojevima *Arhivske prakse* (1-21).

Tabela 4. Pregled broja autora objavljenih priloga u „Arhivskoj praksi“ (br. 1-21) po matičnim državama

Red. broj časop.	Iz BiH	Iz zemalja ex Jugoslavije						Iz ostalih zemalja				Svega
		SLO	HR	SRB	CG	MK	KOS	AUS	ITA	MAD	Ostale	
1.	17	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	21
2	20	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	23
3	21	4	2	-	-	-	-	2	-	-	-	29
4	24	3	1	-	-	-	-	1	-	-	-	29
5	21	4	2	-	-	-	-	1	-	-	1-TUR	29
6	34	4	3	-	-	-	-	1	-	-	-	42
7	20	6	2	2	4	-	-	1	1	-	-	36
8	27	7	5	1	4	-	-	1	-	1	-	46
9	28	5	3	-	5	-	-	1	-	-	-	41
10	28	5	9	5	1	-	-	-	-	-	-	48
11	31	5	9	6	1	-	2	-	-	-	-	54
12	33	8	8	4	-	-	2	-	-	-	-	55
13	30	7	6	6	-	-	1	1	-	1	1-RUS 1-ALB 1-UKR	56
14	40	8	4	6	-	2	-	-	-	1	-	61
15	35	9	4	14	-	1	-	-	1	-	2-SLV	66
16	19	7	7	9	-	1	2	1	-	-	1-RUM 1-BLR	48
17	24	10	6	9	-	1	-	-	-	-	1-RUM	51
18	34	7	8	7	-	1	-	-	-	-	-	57
19	32	8	10	6	1	1	-	-	-	-	-	58
20	34	4	8	5	-	1	-	-	1	-	-	53
21	34	5	8	12	1	1	-	-	-	-	-	61
Ukupno	586	123	107	92	17	9	7	10	3	3	10	967

Iz sadržaja Tabele je vidljivo da je u 21 broju *Arhivske prakse* objavljeno 967 autorskih priloga, razumljivo s obzirom na strukturu časopisa različite prirode i obima. Značajan broj je onih autora koji su objavili po nekoliko priloga, u istoj i/ili različitim rubrikama, tako da je broj autora za oko 1/3 manji od broja objavljenih priloga. Od ukupnog broja priloga je 586 autora iz BiH, tj. oko 60%, dok je broj autora iz inozemstva 344, tj. oko 40 %. Od BiH autora najbrojniji su autori iz Arhiva TK i DAZ TK, što je unekoliko i razumljivo, dok je najveći broj stranih autora iz Slovenije 123 (cca 11%), Hrvatske 107 (cca 9,5%), Srbije 92 (cca 8%), i Crne Gore 17 (cca 1,5%), potom slijede sa 10 autora Austrija (cca 1%), sa 9 Makedonija (cca 0,9%), sa 7 Kosovo (cca 0,7%), te sa po 3 autora Italija i Mađarska, sa po dva Slovačka, Albanija i Rumunija, a sa po jednim autorom Turska, Rusija i Bjelorusija. Dakle, inostrani autori su iz 16 zemalja svijeta, dominantno iz eks jugoslovenskog prostora. Od ostalih zemalja posebne pažnje je vrijedno učešće 10 autora iz Austrije, posebno u početnim godinama, što je s obzirom na historijsku prošlost donekle i razumljivo, ali se u ovom slučaju ne radi samo o podršci austrijskih (ponajviše štajerskih) arhivista ovom projektu, već o jednom vrlo sadržajnom, korektnom i prijateljskom odnosu, koji je dolazio do izražaja kroz pomoć u arhivskoj opremi, razmjeni publikacija, prihvatu na studijski boravak u Arhivu Štajerske u Gracu itd. Međutim, presudno važna podrška ovom projektu, savjetovanju i časopisu, dolazila je od arhivista i arhivske službe Slovenije, posebno Pokrajinskog arhiva iz Maribora i Instituta za arhivistiku iz Maribora/Trsta. Ta pomoć je bila neophodna u prvim godinama realizacije ovoga projekta, što se vidi iz u tabelama priloženih podataka. Taj primjer je slijedila i susjedna Hrvatska, dok su se srbijanski i crnogorski, a potom i kosovski i makedonski, arhivisti uključili nešto kasnije. Posebno je za transfer znanja prema BiH od značaja činjenica što je ogromna većina arhivista putem ovog projekta (savjetovanja i časopisa) dolazila iz znatno razvijenijih arhivističkih sredina, što je inovativno i podsticajno djelovalo na kvalitet arhivskih znanja u Bosni i Hercegovini.

Arhivska praksa prvi (1998) i posljednji broj (2018)

Za cjelovitu predstavu o učešću inostranih arhivista u projektu *Arhivska praksa* značajno je podcrtati činjenicu da naprijed naznačeni globalni omjeri zamagljuju stvarne odnose i doprinose u sferi transfera arhivskog znanja koja su najviše sadržana u rubrici *Arhivistička i arhivska služba*. Naime, kada se zna da su u ostalim rubrikama *Arhivske prakse* uglavnom prisutni autori iz BiH, i broj objavljenih članaka u tim rubrikama dovede u odnos s brojem autora (277:344), onda se dolazi do nesporne činjenice da je omjer doprinosa inostranih arhivista znatno veći od naprijed naznačenog, doseže i do cca 55%. Ta činjenica ovaj časopis čini ne samo bosanskohercegovačkim, već i evropskim. Ako se izuzme časopis *Atlanti* u izdanju IAS-a, onda zasigurno ni jedan od postojećih arhivskih časopisa sa ex jugoslovenskog prostora nije 'evropskiji' od *Arhivske prakse*. A to je upravo i bila vizija pokretača ovoga projekta: da u radu savjetovanja i časopisa participira što više inostranih arhivista, a da se istovremeno domaći arhivisti angažiraju u radu međunarodnih arhivskih skupova i časopisa. Međutim, baš u fazi pune zrelosti, i po godinama i po sadržaju, projekat *Arhivska praksa*, savjetovanje i časopis, prestao je da postoji. Nosioi projekta, Arhiv TK i DAZ TK, su ga praktično ugasili mada im je donio punu pojedinačnu i institucionalnu afirmaciju. Promijenili su Statut DAZ-a, sveli ga na desetak članova koliko broji Skupština, umjesto ranijih preko 300 članova, u organe postavili istomišljenike niske stručne razine, istjerali stručnjake i neposlušnike, osnovali novi projekat *Tuzlanski arhivski dani*, i tako postali zatvorena interesna skupina. Da li je te promjene uzrokovao nalaz finansijske kontrole iz 2018. godine, politička previranja ili je problem što idejni autor projekta ne pripada toj skupini, ili sve to zajedno, nije nevažno pitanje. Naprotiv. Puno važnije, odnosno pogubnije od toga su činjenice da je jedan regionalni projekat ove vrste, bez sumnje koristan i originalan, urušen. Omalovažen je doprinos svih onih, ne tako malobrojnih, aktera ovoga projekta iz zemlje i inostranstva. Zar je moguće da su neki njegovi neimari postali grobari? Možda je to urađeno svjesno, po sistemu one u javnosti poznate izreke jednog ratnika sa ovih prostora - da će srušiti pa onda sagraditi stariji i bolji Dubrovnik! Nadati se da će stručna arhivistička javnost iz BiH i šire, adekvatno reagirati i iznaći odgovarajuće rješenje za nastavak rada ovoga projekta.

OSVRT NA DRUGE OBLIKE FLUKTUACIJE ARHIVISTIČKIH ZNANJA

Bosanskohercegovački arhivi i arhivisti objavljuju i druge arhivske časopise, ali i zbornike radova sa stručnih i naučnih skupova, zatim monografije arhiva, bibliografije sopstvenih izdanja, studije i drugu stručnu literaturu arhivista, obavještajna sredstva o građi (inventari, regesta, vodiči i sl.), što sve predstavlja važan doprinos fluktuaciji arhivskog znanja – više unutar ali i izvan BiH.²³ Od arhivskih časopisa izlaze još dva: *Glasnik arhivističkog udruženja Republike Srpske*²⁴ i *Arhivska građa Arhiva Bosne i Hercegovine*.²⁵ Oba ova časopisa su na svoj način vrijedna, u nekim sadržajima osobena (*Glasnik AU RS* više pažnje posvećuje historiografiji a *Arhivska građa* objavljivanju arhivske građe), ali u cjelini uzevši su u značajnoj mjeri stručno i naučno fundirani, te su od značaja za unapređenje arhivističkog znanja koje dopire i u zemlje okruženja i šire.

Prilozi arhivista sa nekih naučnih skupova koje su organizirali arhivi (pored redovnih savjetovanja, seminara i sl.) objavljivani su u posebnim publikacijama (zbornicima radova i sl.),²⁶ a objavljivane su stručne i naučne publikacije od strane nekih arhiva i arhivističkih

23 Više vidi: Kožar 2017.

24 Izdavač časopisa je Udruženje arhivskih radnika RS, prvi broj izašao 2009.

25 Izdavač časopisa je Arhiv Bosne i Hercegovine, prvi broj objavljen 2009.

26 Među njima su: „Arhivi u vremenu tranzicije, Okrugli sto sa međunarodnim učešćem“, Sarajevo, 2001, (izdavači Arhiv BiH i Istorijski arhiv Sarajevo), „Zbornik radova sa Prvog kongresa arhivista Bosne i Hercegovine“, Sarajevo, 2006. (izdavač Arhivističko udruženje BiH), i dr.

udruženja.²⁷ O obimu i raznovrsnosti izdatih publikacija od strane pojedinih arhiva nema cjelovitih podataka, mada su neki arhivi objavljivali sumarne podatke u svojim monografijama i časopisima. Evidentno je da je broj (i kvalitet) tih publikacija u stalnom porastu.²⁸

OSVRT NA UČEŠĆE ARHIVISTA BIH NA MEĐUNARODNIM ARHIVISTIČKIM SKUPOVIMA I U INOSTRANOJ ARHIVISTIČKOJ PERIODICI

Učešće arhivista iz BiH na arhivističkim skupovima u inostranstvu, zaokupljalo je u značajnoj mjeri pažnju arhiva i arhivista. Vremenom je sve više rastao broj aktivnih sudionika iz BiH na tim skupovima, koji su bili svojevrsne smotre arhivističkog znanja, razmjena iskustava, edukacija mlađih kadrova i sl. Ono što je bila i ostala dobra praksa je činjenica da su radovi sa tih skupova objavljivani u arhivskim časopisima ili zbornicima radova i tako su arhivistička znanja postajala dostupna širom svjetske arhivističke zajednice. Među tim skupovima za BiH arhiviste su od posebnog značaja bili skupovi slovenačkih arhivista, na kojima su srazmjerno aktivnije učestvovali nego arhivisti iz drugih novonastalih država. Ti skupovi su održavani u kontinuitetu, i bilo ih je više u toku jedne (svake) godine. Ilustrativan je primjer skupa u organizaciji Pokrajinskog arhiva Maribor, sa kojeg su objavljivani radovi u Zborniku radova „Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja“, u kojem je u prvih osam brojeva (2002-2009) učestvovalo stotinjak arhivista iz BiH, a njih 47 je objavilo 45 radova (Kožar 2011, 52)²⁹. Bosanskohercegovački arhivisti uspješno participiraju u radu Međunarodne arhivske konferencije koju svake godine organizira Međunarodni institut arhivskih znanosti Maribor/Trst a sa koje se radovi objavljuju u prestižnom međunarodnom časopisu za savremenu arhivsku teoriju i praksu „Atlanti“.³⁰ U novije vrijeme je značajno intenzivirana saradnja arhivista i arhivske službe BiH sa istima iz Hrvatske, Srbije i Crne Gore, što se manifestira u učešću na skupovima i u objavljivanju članaka u njihovim arhivskim časopisima i zbornicima radova sa naučnih skupova.³¹ Neki arhivi i neka arhivistička udruženja su članovi Međunarodne arhivske asocijacije u određenim kategorijama, u čijem se časopisima objavljuju i radovi autora iz BiH, što sve očito

27 Ilustracije radi ovdje navodimo: „Odabrani arhivistički i historiografski radovi Hamida Dizdara“, Sarajevo, 2008. (izdavač Istorijski arhiv Sarajevo), „Kasim Isović, Sabrani radovi“, Sarajevo, 2007. (izdavač Arhiv BiH), „Kancelarijsko i arhivsko poslovanje – priručnik za neupućene ili podsjetnik za upućene“, Banjaluka, 2005. (autor Zoran Mačkić, izdavač Arhiv RS), „Arhivistika u teoriji i praksi“, knjige 1, 2, 3, 4 i 5, Tuzla, 1995, 2005, 2011, 2016. i 2021. (autor Azem Kožar, izdavači Arhiv TK, DAZ TK, Društvo historičara Tuzla), itd.

28 Između ostalih, Arhiv BiH je zaključno sa 2007. godinom objavio 28 publikacija od čega: 15 publikacija arhivske građe, šest inventara, jedna regesta, dva vodiča, dva zbornika radova, jedna monografija i jedan arhivski standard. (Rodinis 2007, 104-117; Istorijski arhiv Sarajevo je zaključno sa 2008. godinom objavio 26 publikacija i to: 7 publikacija arhivske građe, jedan inventar, dva vodiča, tri arhivske studije, jedan informativni bilten i deset historiografsko-monografskih publikacija. (Wich publication is this à Istorijski arhiv Sarajevo 1948-2008, priča o nama, Sarajevo 2008., 99-104); Arhiv Tuzlanskog kantona je zaključno sa 2017. godinom objavio 60 publikacija, među kojima je: devet publikacija arhivske građe, šest arhivističkih studija, četiri bibliografije, 20 brojeva časopisa, dvije monografije, dva vodiča, jedan inventar i 16 historiografskih i drugih publikacija. (Arhivska praksa, br. 20, Tuzla, 2017, 669-671 who is author and the title of this article?). Na ovom planu od značaja su i rezultati Arhiva Republike Srpske, koji su u posljednje vrijeme sve intenzivniji, te Arhiva Unsko-sanskog kantona i dr.

29 Istraživanja učešća i doprinosa arhivista iz BiH međunarodnim arhivističkim tokovima i dometima zaslužuju posebnu pažnju. Ovdje su navedeni samo određeni (ilustrativni) podaci, a u svrhu ukazivanja na taj smjer protoka arhivskog znanja.

30 Radovi se u ovom časopisu objavljuju na jeziku autora ali i na svjetskim jezicima, štampa se u velikom broju primjeraka, tako da je dostupan širokom krugu arhivista širom svijeta, čime se bitno doprinosi transferu arhivskog znanja. To je duže vrijeme jedan od najrenomiranijih arhivističkih časopisa u Evropi. Bosna i Hercegovina od 1998. godine ima svoga predstavnika kao stalnog člana MIAZ-a, koji je, ilustracije radi, u svim brojevima objavio po jedan (u nekima dva) arhivski članak.

31 Više o tome vidjeti u izvještajima objavljenim u *Glasniku arhiva i AU BiH* (brojevi 37/38 – 49/50) i *Arhivskoj praksi* (brojevi 1-21).

govori o relativno aktivnom učešću i o određenom stručno-naučnom doprinosu transferu arhivskih znanja u međunarodne arhivističke tokove.

INKORPORIRANOST ARHIVSKE SLUŽBE I ARHIVISTA BOSNE I HERCEGOVINE U MEĐUNARODNE ARHIVISTIČKE TOKOVE (1995-2021)

ZAKLJUČAK

Transferi stručnog i naučnog znanja na nivou međunarodne zajednice su nužni i normalni procesi. Stručne i naučne vrijednosti na polju svake nauke mjerljive su jedino komparacijom sa dometima na međunarodnoj naučnoj razini. To je slučaj i sa arhivističkim znanjima, koja su oblikovana u međunarodne norme i standarde kao dostignute parametre razvoja.

Na primjeru dva bosanskohercegovačka arhivistička časopisa: *Glasnika i Arhivske prakse*, uz kratka podsjećanja i na neke druge arhivističke forme i sadržaje, pokazalo se koliko su bosanskohercegovačka arhivska služba i arhivisti inkorporirani u međunarodne arhivističke tokove u postratnom razdoblju (od 1995. do 2021. godine). Sumarni podaci potvrđuju da su ti procesi značajno intenzivirani u ovom razdoblju, da su tokovi kretanja znanja dvosmjerni, da su zasnovani na parametrima arhivističke doktrine, da su entuzijatski i kolegijalni.

U 15 brojeva *Glasnika* (od broja 34 iz 1997. do broja 49/50 iz 2020.), na 4.797 stranica teksta objavljen je 501 prilog. Odnos domaćih i inozemnih autora je globalno uzevši 430:71 (odnosno 83%:17 %). Međutim, kada se komparacija svede na najvažniju rubriku časopisa (*Arhivistika i arhivska služba*) onda je taj odnos znatno veći za inostrane autore: 233:71, odnosno 72%: 28%. U ovoj rubrici je, prema kategorizaciji izvršenoj u zadnjih pet brojeva (45 do 49/50), od 193 članka svega 5 označeno kao naučni (cca 2,5%), a ostali su uglavnom stručni (97,5%). Međutim, u rubrici *Iz građe* stanje je obrnuto: od 25 objavljenih radova čak je 19 klasificirano kao naučni a svega 6 kao stručni (76%: 14%). Dakle, sa aspekta arhivističkih sadržaja *Glasnik* je kvalitativno dominantno stručno-arhivistički a sa aspekta historiografskih izrazito naučni. Inostrani autori su, osim Prvog (2005), dominirajuće uticali na sadržaj i rezultate dva arhivska kongresa (2013. i 2019.). Sve to *Glasniku* daje atribut važnog ne samo bosanskohercegovačkog već i regionalnog arhivističkog časopisa, od bitnog značaja za fluktuaciju arhivskog znanja.

U predmetnom vremenskom intervalu (1995-2021) održano je 21 međunarodno arhivsko savjetovanje „Arhivska praksa“ i objavljen 21 broj istoimenog časopisa. Prvi broj je izašao 1998. a posljednji 2018. godine. U njima je na 9.979 stranica teksta objavljeno 967 autor-skih radova. Na razini svih sadržaja časopisa odnos autora domaćih i inozemnih priloga je 586: 381 (tj. 60%: 40%). Znatno drugačiji je, međutim, odnos u čisto arhivističkoj rubrici *Arhivistika i arhivska služba*: iz BiH je objavilo priloge 277 autora a iz inostranstva 344 (45%:55%). Ta činjenica ovaj časopis čini ne samo bosanskohercegovačkim, već i evropskim, što znači da je preko njega, značajnije nego preko *Glasnika* i drugih, transfer arhivskog znanja bio više usmjeren ka BiH nego iz BiH. Međutim, poslije 2018. godine ovaj projekat (savjetovanje i časopis) se ne realizira. Zašto je i kako došlo do toga, te dali će i kada će biti ponovo pokrenut, pitanja su na koja treba da odgovore njegovi nosioci, uz moralnu obavezu da o tome obavijeste arhivističku bosanskohercegovačku i inostranu javnost.

U radu su naznačeni i neki parcijalni podaci o drugim vidovima inkorporacije arhivske službe i arhivista Bosne i Hercegovine u međunarodne arhivističke tokove, posebno kada se radi o slovenačkim arhivističkim skupovima i časopisima, te o Međunarodnoj arhivskoj konferenciji i časopisu *Atlanti* u organizaciji i izdanju Međunarodnog instituta arhivskih znanosti Maribor / Trst. Iz tih podataka je vidljivo da je aktivno učešće bosanskohercegovačkih arhivista na tim arhivističkim skupovima i u časopisima, značajno intenzivirano u posljednje dvijeipo decenije, što potvrđuje neophodnost dvosmjernog transfera arhivskih znanja.

IZVORI I LITERATURA

- Alibašić Fideler, A., Čekić, Dž & Zaimović, H. (2018). Iskorak u boljem prepoznavanju arhiva i arhivske građe u kantonu Sarajevo. *Glasnik arhiva i Arhivističkog udruženja BiH* 48, 92–105.
- Alibašić, A. (2011). Zakonski tretman arhivske građe kao nacionalnog spomenika kulture Bosne i Hercegovine. *Glasnik arhiva i AU BiH* 41, 86–103.
- Gušić, S. & Zahirović, Š. (eds.). (2002). *Arhivi u vremenu tranzicije, Okrugli sto sa međunarodnim učešćem*. Sarajevo: Arhiv BiH i Istorijski arhiv Sarajevo.
- Arhivska praksa* 1–21. (1998–2018). Arhiv TK i DAZ TK Tuzla.
- Balta, I. (2012). Dvije arhivske latinske isprave i njihova diplomatska analiza. *Glasnik* 42, 143–166.
- Glasnik arhiva i arhivskih radnika BiH/Glasnik arhiva i Arhivističkog udruženja BiH* 34–49/50. (1997–2019/20). Društvo arhivskih radnika / Arhivističko udruženje BiH Sarajevo.
- Dučić, M. (2011). Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga 3, Tuzla, 2011, autora Azema Kožara. *Glasnik* 41, 241–242.
- Isić, S. (2013). Izvještaj sa II kongresa arhivista Bosne i Hercegovine, Bihać, 5.–7. juna 2013. *Glasnik arhiva i AU BiH* 43, 347–353.
- Isović, K. (1961). Izvještaj sekretara o radu Društva arhivista od šeste do sedme godišnje skupštine. *Glasnik arhiva i Društva arhivista Bosne i Hercegovine* 1, 367.
- Isović, K. (2007). *Sabrani radovi*. Sarajevo: Arhiv BiH.
- Jurčević I. & Balta I. (2014). Diplomatičko-paleografska obrada nekih arhivskih trgovačkih isprava u Bosni. *Glasnik* 44, 203–220.
- Izmjene i dopune Zakona o arhivskoj djelatnosti TK*. (2021). Službene novine TK, 11/21.
- Kolanović, J. (1999). Autonomnost arhivske službe. *Arhivski vjesnik* 42, 29–42.
- Kovačević, M. (1998). Pola stoljeća arhivske službe Bosne i Hercegovine. *Arhivska praksa* 1, 17–18.
- Kožar, A. (1995). *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga prva*. Tuzla: Historijski arhiv Tuzla, Filozofski fakultet Tuzla.
- Kožar, A. (2000). Osobnosti izgradnje arhivskog zakonodavstva države Bosne i Hercegovine. *Sodobni arhivi* 22, 192–198.
- Kožar, A. (2003). Uticaj statusa arhivskih ustanova na stepen njihove profesionalnosti i autonomnosti. *Arhivska praksa* 6, 212–220.
- Kožar, A. (2004). Arhivistička etika. *Glasnik arhiva i DAR BiH* 36, 110–118.
- Kožar, A. (2005). *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga druga*. Tuzla: Historijski arhiv Tuzla, Filozofski fakultet Tuzla.
- Kožar, A. (2010). Arhivska legislativa u Bosni i Hercegovini. *Atlanti* 20, 171–185.
- Kožar, A. (2011). *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga treća*. Tuzla: Arhiv TK, DAZ TK.
- Kožar, A. (2011a). Pedeset godina arhivističke periodike u Bosni i Hercegovini. U S. Tovšak (ed.), *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 10. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih od 6.–8. april 2011* (str. 151–162). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.
- Kožar, A. (2013). Arhivistička dostignuća Bosne i Hercegovine. *Atlanti* 23(1), 149–158.
- Kožar, A. (2016). *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga četvrta*. Tuzla: Arhiv TK, DAZ TK, Društvo historičara Tuzla.

- Kožar, A. (2017). Naučno arhivistički dometi Bosne i Hercegovine. U J. Branković (ed.), *Zbornik radova sa Naučnog skupa „Naučna misao u Bosni i Hercegovini, historijski razvoj do kraja 20. stoljeća“*. Mostar: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.
- Kožar, A. (2021). *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga peta*. Tuzla: Arhiv TK, Akademija društveno-humanističkih nauka.
- Klasinc, P. P. (2001). Elektronsko poslovanje, elektronski potpis i slovenska arhivska teorija i praksa. *Arhivska praksa* 4, 159–164.
- Klasinc, P. P. (2010). Slovenska arhivska zakonodaja med leti 2000 in 2010. U S. Tovšak (ed.), *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 9. zbornik dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih od 17. do 19. marca 2010* (str. 73–90). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.
- Mačkić, Z. (2003). *Zaštita kulturnih dobara. Komentari i objašnjenja propisa Republike Srpske*, Banjaluka.
- Mačkić, Z. (2005). *Kancelarijsko i arhivsko poslovanje – priručnik za neupućene ili podsjetnik za upućene*. Banja Luka: Arhiv RS Banjaluka.
- Mačkić, Z. (2009). Zakon o arhivskoj djelatnosti. *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske* 1, 13–17.
- Marković, Ž. (2020). Fondovi i zbirke Užičkog arhiva koji sadrže podatke o činjenicama vezanim za pojedine aspekte istorije Bosne i Hercegovine. *Glasnik* 49/50, 159–173.
- Odabrani arhivistički i historiografski radovi Hamida Dizdara*. (2008). Sarajevo: Istorijski arhiv Sarajevo.
- Rodinis, A. (2007). Arhiv Bosne i Hercegovine (1947–2007). U *60 godina Arhiva Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Semlić Rajh, Z. (2008). Slovenska arhivska služba i novo zakonodavstvo. *Arhivska praksa* 11, 137–153.
- Semlić Rajh Z. (2012). Međunarodni arhivski kongres Brisbane, Australija, 20–24. avgust 2013. *Glasnik* 42, 275–278.
- Šabotić, I. & Zulić, O. (2017). *Arhivska praksa, u povodu dvadeset godina izlaženja (1998–2017)*. Tuzla.
- Šehović, A. & Čekić, Dž. (2007). *Zbirka arhivskih propisa Bosne i Hercegovine 1947–2007*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Šmit, G. & Štrumbl, Ž. (2013). Slovenske omladinske radne brigade na gradnji omladinske željezničke pruge Brčko-Banovići. *Glasnik* 43, 266–272.
- Šmit, G. & Štrumbl, Ž. (2015). Dolina rijeke Bosne kroz željezničko oko. *Glasnik* 45, 263–286.
- Zbornik radova sa Prvog kongresa arhivista Bosne i Hercegovine*. (2006). Sarajevo: Arhivističko udruženje BiH.
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Kantona Sarajevo*. (2016). Službene novine KS, 50/16.
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske*. (1999, 2000). Službeni glasnik RS, 35/99, 9/00.
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona*. (2000). Službene novine TK, 15/00.
- Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine*. (2001). Službeni glasnik BiH, 16/01.
- Zakon o arhivskoj građi Federacije BiH*. (2002). Službene novine F BiH, 45/02.

Summary

Transfers of professional and scientific knowledge at the level of the international community are necessary and normal averages. Professional and scientific values in the field of each science can only be measured by comparison with achievements at the international scientific level. This is also the case with archival knowledge, which has been shaped into international norms and standards as achieved parameters of development. On the example of two Bosnian archival journals: *The Herald* and *Archival practice*, with brief reminders of some other archival forms and contents, it was shown how much the Bosnian archival service and archivists were incorporated into international archival trends in the post-war period (from 1995 to 2021). Summary data confirm that these processes were significantly intensified in this period, that the flows of knowledge are bidirectional, that they are based on the parameters of archival doctrine, that they are enthusiastic and collegial.

In 15 issues of the *Herald* (from issue 34 from 1997 to issue 49/50 from 2020), 501 contributions were published on 4,797 pages of text. The ratio of domestic and foreign authors globally is 430:71 (or 83%:17%). However, when the comparison is reduced to the most important section of the journal (Archivistics and archival service), the ratio is significantly higher for foreign authors: 233:71, or 72%:28%. In this section, according to the categorization made in the last five issues (45 to 49/50), out of 193 articles, only 5 are marked as scientific (approx. 2.5%), and the rest are mostly professional (97.5%). However, in the *From the materials* section, the situation is reversed: out of 25 published works, 19 were classified as scientific and only 6 as expert (76%:14%). So, from the aspect of archival content, the *Herald* is qualitatively dominantly expert-archival, and from the aspect of historical and historical content, it is extremely scientific. Apart from the first one (2005), foreign authors had a dominant influence on the content and results of two archival congresses (2013 and 2019). All this gives the *Herald* the attribute of an important not only Bosnian but also regional archival journal, of essential importance for the fluctuation of archival knowledge.

In the relevant time interval (1995-2021), 21 international archival conferences "Archival Practice" were held and 21 issues of the journal of the same name were published. The first issue was published in 1998 and the last in 2018. In them, 967 author's works were published on 9,979 pages of text. At the level of all contents of the journal, the ratio of authors of domestic and foreign articles is 586: 381 (ie 60%:40%). However, the relationship is significantly different in the purely archival section *Archives and archival service*: 277 authors from Bosnia and Herzegovina published contributions and 344 from abroad (45%:55%). This fact makes this journal not only Bosnian, but also European, which means that through it, more significantly than through the *Herald* and others, the transfer of archival knowledge was directed more towards B&H than from B&H. However, after 2018, this project (the conference and the journal) will not be realized. Why and how it happened, and if and when it will be started again, are questions that should be answered by its holders, with a moral obligation to inform the archivist in Bosnian and foreign public about it.

The paper also indicates some partial data on other forms of incorporation of the archival service and archivists of Bosnia and Herzegovina into international archival flows, especially when it comes to Slovenian archival gatherings and journals, as well as the International Archival Conference and the *Atlanti* journal organized and published by the International Institute of Archival of Sciences Maribor/Trieste. It is evident from these data that the active participation of Bosnian archivists at those archival gatherings and in journals has significantly intensified in the last two and a half decades, which confirms the necessity of a two-way transfer of archival knowledge.